

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ “ДИМИТЪР А. ЦЕНОВ”-СВИЩОВ

РЕЦЕНЗИЯ

От: проф. д.и.к.н. Божидар Иванов Хаджиев;
Университет по хранителни технологии и ИИк.И при БАН;

Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, ПН: 3.8.
«Икономика», научни специалности: 05.02.18., „Икономика и управление”; 05.02.10
„Световно стопанство и международни икономически отношения” и по компетенции
„Маркетинг” и „Приложна психология”,

Относно: дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен „доктор“ по докторска програма „Световно стопанство и международни икономически отношения“ в СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.

Основание за представяне на рецензията: участие в състав на научно жури по защита на докторски труд съгласно Заповед № 545/01.07.2019г. на Ректора при СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.

Автор на дисертационния труд: Маргарита Евгениева Михайлова

Тема на дисертационния труд: ПРОЦЕСЪТ НА ПРИДОБИВАНЕ НА ЗНАНИЕ В ГЛОБАЛНО СЪЗДАДЕНАТА ФИРМА

Научен ръководител: Доц. д-р Драгомир Илиев

Рецензията е разработена по структура и в обем до 5 страници препоръчани от СА „Д. А. Ценов“ – Свищов

I. Общо представяне на дисертационния труд:

В дисертационният труд „ПРОЦЕСЪТ НА ПРИДОБИВАНЕ НА ЗНАНИЕ В ГЛОБАЛНО СЪЗДАДЕНАТА ФИРМА“ е посочено, че „**обект** на изследването е глобално създадената фирма, а **предмет** – процесът на придобиване на знание в нея“.

Авторката си е поставила за **цел** „да се проучи и анализира процесът на придобиване на знание в глобално създадената фирма“. За изпълнение на целта са посочени пет задачи.

Представеният за рецензия дисертационен труд е развит в обем от 186 стандартни страници. Трудът се състои от въведение, изложение в три глави, заключение, списък на използваните източници – общо 209 източника от които 29 на кирилица и останалите на латиница. В подкрепа на изложеното са включени 11 таблици, 6 фигури и 2 приложения..

Считам, че литературната справка би трябвало да е по-балансирана, да съдържа по-нови източници и да е по-тясно свързана с изследвания на български учени по проблема.

II. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд.

Избраната тема очертаava едно широко обхватно и дискусионно изследователско поле свързано с външноикономическата дейност на предприемаческите структури.

Светът все повече се отваря и глобализира и това се превръща в голямо предизвикателство за развитие на човешката цивилизация.

На дневен ред стоят въпроси, като: Какви трябва да са ценностите в т.ч. професионалните знания и умения на предприемачите и мениджърите? Как трябва да се развива фирмата интернационализация, така че да се постигат ползи не само за бизнеса, но и за природата и за обществото като цяло? Как да се придобиват актуални и професионални знания в един непрекъснато променящ се свят? Как да се изграждат и развиват устойчиви и успешни предприемачески структури? Как се формира богатството на народите в епохата на отворената икономика?

Понастоящем множество учени и специалисти търсят отговор на горепосочените въпроси като се съобразяват с промените в социално икономическите, политическите и природните системи.

Що се отнася до **проблемът** свързан с „**ПРОЦЕСЪТ НА ПРИДОБИВАНЕ НА ЗНАНИЕ В ГЛОБАЛНО СЪЗДАДЕНА ФИРМА**“ той е широко обхватен и за да се изследва изисква да се пояснят негови специфични аспекти.

От една страна, това е така защото самото придобиване на знания и опит в дадена предприемаческа структура засяга ценностите, както на предприемачите, така и на мениджърите и на всички участници в нея.

От друга страна, самото понятие „**ГЛОБАЛНО СЪЗДАДЕНА ФИРМА**“ води до много въпроси и естествено дава възможност за редица тълкувания. Едно е да се има предвид търговско дружество създадено да извърши определена външноикономическа дейност. Друго е да се има предвид търговско дружество създадено да действа в глобалната бизнес среда. Съвсем друго е да се има предвид създаването и развитието на транснационална, международна или глобална бизнес организация и т.н.. Ако изобщо трябва да се ползва едно такова понятие, то при изясняване на неговата същност трябва ядно да проличават основните характеристики на „глобализация“. В тази връзка не е достатъчно коректна предложената от докторантката дефиниция за глобално създадена фирма а именно „предприемаческа бизнес организация, създадена с цел извършване на международна дейност, която е активна в поне две други държави и отчита не по-малко от 50% приходи от международни продажби за поне две от първите пет години от основаването си“.

Според мен изследването е опит да се насочи вниманието към значението на придобиване на знания за интернационализацията на дружествата, чийто дейност е с фокус за определена външноикономическа дейност (ВИД). Няма съмнение, че е необходимо това научно пространство да се запълва с нови научни изследвания както в теоретичен, така и в приложен аспект, като се популяризират добrite практики за придобиване на знания.

Общият преглед на дисертационния труд дава основание да се направи извод, че изследването е структурирано в класическата форма.

Може би структурата на работа би се подобрila, ако теоретико-методологичната част се фокусира по темата чрез оценка и анализ на системите и методите за придобиване на професионални знания и опит, както и върху формите на ВИД.

Така също полезно би било да се посочат двете основни плоскости засягащи придобиването на необходимите професионални знания: международното право, правните системи със съответните важни за фирмите особености от законодателство и международните изисквания в т.ч на ЕС към производители и търговци; основните професионални знания за ВИД и нейните форми (външнотърговска дейност,

производствена кооперация и специализация, научно-технически връзки и съвместно приемачество, международна миграция на работна сила, инвестиционно сътрудничество, валутни и финансово кредитните операции, международен туризъм, експорт на капитали, съвместни международни обекти и др.).

Предвид горепосоченото, може би качеството на работата би се подобрило, ако за обекта на изследването бяха направени необходимите ограничения и пояснения свързани с профила на дружеството създавано и развиващо се в международна и глобална пазарна среда.

Работа би добила още по-голяма образователна и научна тежест, ако съобразно избраната тема изследователските усилия са фокусирани и върху психологическия аспект засягащ процесите за придобиване на знания, както и върху основните професионални знания и фактори необходими за ефективна и устойчива ВИД.

Друг е въпросът, че това е изключително сложен и многопластов проблем, който изисква от изследователя до притежава множество знания от различни науки.

Справедливо е да се посочи, че авторката демонстрира добър стил и добро оформление на изследването.

Тезата, която кандидатката застъпва в дисертационния труд, е че „към момента на възникване на идеята за своето основаване глобално създадената фирма наследява или има достъп до значим обем емпирично знание, което й позволява да се интернационализира. Активността ѝ при натрупване на ново международно знание се формира от обема и състава на наследеното знание и от външната среда, в която тя извършва дейността си”.

Възникват множество въпроси свързани с тази теза относно: за какъв обем и съдържание емпирично знание става въпрос, кои са факторите които гарантират, че това знание позволява на търговското дружество да се интернационализира, защо посочената теза засяга само процеса на създаване, след като темата касае придобиване на знания във вече създадена фирма?

Задълбоченият преглед на работата разкрива, че в голяма степен литературният материал е анализиран и интерпретиран в съответствие с изследователския проблем. Така също необходимо е да се отбележи, че докторският труд се откроява с добра езикова и стиловата редакция и с логика съответстваща на избраната структура.

Много от въпросите в дисертационния труд са дискусионни. Въпреки това правят добро впечатление усилията, които докторантката е положила за разкриване на някои насоки за постигане целта на изследването.

Според мен не е толкова важно, че авторката не е разгледала задълбочено процесите и теориите за придобиване на знания и формите на ВИД за откряване на необходимите професионалните знания. Важно е, че прави сериозен опит чрез определена изследователска методика да следва основни аспекти от задачите за изпълнение целта на своя труд и това разкрива нейният добър изследователски потенциал. Така също кандидатката ясно е декларирала и е поела отговорността, че е спазила правилата на научната етика.

Предвид горепосоченото и като се има предвид, че дисертационният труд е разработен, обсъден и предложен за защита от участниците в една от най-добрите школи за фирмена интернационализация в страната (създадена от проф. д.и.к.н. Ат. Дамянов) в катедра по МИО на СА „Д. А. Ценов”, той може да се оцени положително.

Авторефератът е разработен съгласно изискванията и съдържанието му е съобразено с това в дисертационния труд. Съдържанието му дава основна представа за научната стойност на дисертационния труд. Може би в него е предозиран оценъчния характер за труда. Изразите като „направен е ..”, „дефинирани са...”, „представени са...” и т.н. са прекалено много и трябва да се избягват, като се представят основните проблеми по същество. Бележките ми по автореферата са подобни на тези за докторския труд.

III. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд.

Изследователските усилия на кандидатката се очертаят в следните направления, които отразяват и обосновават посочените **научни и научно-приложни приноси**:

- Направен е опит за систематизиране на знанията свързани с понятията за фирмии занимаващи се с ВИД;
- Кандидатката прави опит за разкриване комплексният характер и интердисциплинарността на проблеми свързани с интернационализацията на фирмите чрез използването на методът изследване на случай (кейс стъди).
- Направен е анализ на приложимостта на модела Упсала за изследване процеса на придобиване на знание във фирмите занимаващи се с ВИД.
- Предложена е методология и е направен опит за емпирично изследване на фирменията интернационализация на български фирми.

Предложените идеи и резултати свързани с докторския труд са намерили отзив в специализираната научна литература, чрез следните публикации от кандидатката:

- Концептуални проблеми при дефинирането на глобално създадените фирмии // Годишен алманах „Научни изследвания на докторанти”, СА „Д. А. Ценов”, книга 9, Свищов, 2015 г., с. 190-214. ISSN: 1313-6542.
- Възможни разрези за изследване на приноса на глобално създадените фирмии за икономическо развитие // Годишен алманах „Научни изследвания на докторанти”, СА „Д. А. Ценов”, книга 8, Свищов, 2014 г., с. 285-295. ISSN: 1313-6542;
- Изследване на конкурентното предимство на глобално създадените фирмии през призмата на ресурсно-базирания възглед. Сборник “Международна юбилейна научно-практическа конференция Европейски практики и национални рефлексии в планирането”. АИ- Ценов – Свищов, с. 387-394. ISBN - 978-954-23-1080-8;
- The Choice of a Temporal Framework to Study the Internationalization Process of the Firm. Сборник Международна научна конференция „Икономическо благосъстояние чрез споделяне на знания“. АИ „Ценов“ – Свищов, с. 288-293. ISBN: 978-954-23-1187-4.

IV. Критични бележки, въпроси и препоръки по дисертационния труд.

Кандидатката сама отбелязва и разбира, че разглежданият от нея проблем има комплексен и интердисциплинарен характер.

Действително, изследването засяга изключително сложни с многоаспектен характер проблеми свързани с придобиването на знания и интернационализацията на фирмите занимаващи се с ВИД. Според мен това е причина за допуснатите неточности, някои отклонения и аксиоматични твърдения, посочени по-горе.

Темата от една страна изисква задълбочени и комплексни знания по психология, икономика и мениджмънт, а от друга изисква познаването на международното право, международните изисквания за производители и търговци.

Такава тема може да затрудни дори най-видните световни учени и специалисти в тези области. Затова бъдещите научни изследвания на кандидатката биха станали по-добри, ако изследователските усилия се фокусират върху конкретни професионални знания за ВИД в условията на глобализация на икономиката, необходими за българските фирми работещи в приоритетни за страната области. Според мен полезно

за кандидатката ще е да се запознае с по-новите разработки на български учени, както и с теорията за комплексен реинженеринг на ВИД.

В бъдещите изследвания трябва да се има предвид, че за придобиването на професионални знания необходими за предприемаческите структури има различни възможности, системи и подходи, които са свързани както с желанията, с ценностните качества и иновативността на предприемачите, собствениците и мениджърите, така и със средата в която те се намират или в която желаят да действат.

Препоръчвам по време на защитата, кандидатката за ОНС „доктор“ да отговори на въпросите:

- Има ли разлика между транснационални корпорации (ТНК), многонационални и глобални организации и каква е тяхната роля и тежест в процесът на придобиване на професионални пазарни знания в света?
- Какви основни професионални знания, трябва да се притежават в предприемаческите структури работещи на международните пазари?
- Кои са основните фактори в процеса за придобиване на професионални знания чрез които да се повишава потенциалната стойност на онова, което субектите могат да добавят към глобалното стопанство и чрез които да се осигуряват ползи както за бизнеса така и за обществото и природата?

V. Обобщено заключение и становище.

Докторският труд е посветен на важен за икономическата и управлена теория и практика проблем и притежава научни приноси. Независимо от направените бележки и препоръки, дисертационният труд има характер на завършено научно-приложно изследване.

Горепосочените положителни констатации в рецензията дават основание да препоръчам на участниците в почитаемото Научно жури, в съответствие с изискванията на ЗРАСРБ, ППЗРАСРБ и Правилника на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов при успешна защита на дисертационния труд, да присъдят на **Маргарита Евгениева Михайлова** образователната и научна степен „доктор“ по докторска програма „Световно стопанство и международни икономически отношения“.

05.08.2019

Подпись:
.....

(проф. д-р.н., Б.Хаджиев)

5.08.19